



Povaha násilia a voľba stratégií žien na prevenciu, zmiernenie a zastavenie násilia v párových vzťahoch

Silvia Morávková¹

Petra Balážiová²

ABSTRAKT:

Príspevok sa zaoberá problematikou násilia na ženách v intímnych partnerských vzťahoch (ďalej IPV). Cieľom článku je zistiť vplyv situačných faktorov na zmenu stratégií na úrovni rozhodovania žien so zameraním sa na konkrétny faktor a to na správanie muža. Pre získanie dát sa použili výskumné metódy: anamnestický dotazník a semištruktúrované interview. Participantky výskumu boli oslovené cez organizácie poskytujúce špecializované služby ženám, zažívajúcim násilie v IPV. Výsledky poukazujú na skutočnosť, že povaha násilia, ktorá najviac vplýva na zmenu stratégií na úrovni rozhodovania žien súvisí so stupňovaním intenzity, frekvencie a dĺžky páchaného násilia. Najčastejšie vyskytujúce sa formy násilia sú najmä psychické násilie, a taktiež fyzické násilie v rôznych podobách. Ženy motivovalo k zmene vzrastanie agresie muža, zvyšovanie brutálnosti útokov, vyeskalovanie násilia, kedy prichádzalo k vážnym zraneniam.

KLÚČOVÉ SLOVÁ:

Intímne partnerské vzťahy, Povaha násilia, Správanie muža, Zastavenie násilia

ABSTRACT:

The paper deals with the issue of violence against women in intimate relationships (IPV). The aim of the article is to determine the influence of situational factors on the change of strategies at the level of women's decision-making with a focus on a specific factor, namely the behavior of men. Research methods were used to obtain the data: an anamnestic questionnaire and a semi-structured interview. The research participants were contacted through organizations providing specialized services to women experiencing violence in IPV. The results point to the fact that the nature of the violence that most influences the change of women's decision-making strategies is related to the escalation of the intensity, frequency and duration of the violence committed. The most common forms of violence are mainly psychological violence, as well as physical violence in various forms. Women were motivated to change by the growing aggression of men, the increasing brutality of attacks, the escalation of violence, when serious injuries occurred.

KEY WORDS:

Intimate Relationships, Nature of Violence, Male Behavior, Stopping Violence

ÚVOD

Problematika násilia v jeho rôznych podobách sa postupom času dostáva do popredia mnohých diskusií a doterajšie tabuizovanie pomaly stráca na svojej intenzite.

1 BUDÚCNOSŤ, n.o., Wilsonovo nábrežie 82, 949 01 Nitra

2 BUDÚCNOSŤ, n.o., Wilsonovo nábrežie 82, 949 01 Nitra



Veľmi citlivou je však stále téma domáceho násillia — násillia v intímnych partnerských vzťahoch. Mnohé výskumy sa zameriavajú najmä na zistovanie názorov na túto problematiku, či hľadanie príčin páchaného násillia. Podstatné je podľa nášho názoru ísť v skúmaní ďalej a skúsiť sa pozrieť na tento fenomén optikou žien, ktoré násillie v IPV zažili a najmä odkryť faktory, ktoré ich viedli k voľbe stratégií na predchádzanie, zmiernenie a zastavenie násillia v IPV. „IPV je súhrnný pojem zastrešujúci všetky varianty párového násillia” (Čírtková 2020: 29, Davies, Lion 2014: 5). „Násillie v IPV je vzorom správania, pri ktorom sa jeden intímny partner pokúša získať moc a kontrolu nad druhým partnerom prostredníctvom hroziacej alebo skutočnej násillnej sily” (Durfee 2018: 109).

OSN (1992 In UCU 2017: 1, Čírtková 2020: 57, Stark 2018: 26) definujú rodovo podmienené násillie ako: „Násillie namierené proti žene, pretože je ženou, alebo násillie, ktoré neprimerane ovplyvňuje ženy. Zahŕňa činy, ktoré spôsobujú fyzické, psychické alebo sexuálne ubližovanie alebo utrpenie, vyhrážanie sa týmito činmi, nátlak a iné pozbavenie slobody“. Násillie voči ženám a dievčatám je prevažujúcim, ale často skrytým zločinom. Násillie a zneužívanie založené na rodovej problematike sa stalo zastrešujúcim termínom pre každú ujmu, ktorá je spáchaná proti vôli človeka a ktorá je výsledkom nerovnosti moci založenej na rodových úlohách. Na základe „rodového hľadiska“ sa ukazuje skutočnosť, že násillie páchané na ženách je prejavom mocenských nerovností medzi ženami a mužmi (UCU 2017; Inštitút pre výskum práce a rodiny 2015). „Násillie páchané na ženách: je porušovaním ľudských práv žien a formou diskriminácie žien; za násillie páchané na ženách sa považujú všetky činy rodovo podmieneného násillia, ktoré majú alebo môžu mať za následok telesnú, sexuálnu, duševnú, ale aj ekonomickú ujmu alebo utrpenie žien vrátane vyhrážania sa takýmito činmi, nátlaku alebo svojvoľného zbavenia slobody, či už vo verejnom alebo v súkromnom živote“ (Inštitút pre výskum práce a rodiny 2015: 6, Stark 2018). Podľa Čírtkovej (2020, Davies, Lion 2014: 5) sa násillia najčastejšie dopúšťajú muži v heterosexuálnych vzťahoch na svojich partnerkách. Jadrom je uplatňovanie moci a kontroly cestou násillia.

Základným teoretickým východiskom pre náš výskum bol transteoretický model behaviorálnych zmien (ďalej len TTM) autorov Procházky a DiClementa (1984), pôvodne rozvíjaný v oblasti prevencie a liečby závislého správania. Prístup v oblasti poznania procesu rozhodovania žien v stratégiách na predchádzanie, zmiernenie a zastavenie násillia prináša veľké možnosti. Model popisuje, ako ľudia modifikujú rizikové správanie a ako naopak získavajú správanie žiadúce a vymedzuje jednotlivé štádiá zmeny (Velicer et al. 1998). Podľa Chang et al. (2006) je dôležité pochopenie toho, čo prispelo k vzostupnému, zostupnému alebo skokovému pohybu žien v rámci fáz tohto modelu a podľa Stoever (2013) by mal byť TTM zmeny použitý skôr na pochopenie rozhodovania ženy a správania, než na predpovedanie výsledku.

NÁSILLNÉ SPRÁVANIE MUŽA V PARTNERSKOM VZŤAHU

„Holubová (2014) uvádza, že agentúra FRA realizovala na Slovensku výskum s 1512 ženami vo veku 18–74 rokov formou štandardizovaných rozhovorov. Výsledky poukázali, že 34 % žien zažíva počas svojho života fyzické alebo sexuálne násillie zo strany



svojho partnera alebo inej osoby“ (Ondrušková a kol. 2020: 60). Muži zneužívajú ženy nielen fyzicky, ale aj emocionálne a psychicky prostredníctvom izolácie, narušovania ženskej autonómie a kontroly aspektov ich každodenného života (Stark In Pružinská a kol.: 2020).

Násilie v párových vzťahoch sa prejavuje rozličným stupňom intenzity a rôznymi skutkovými podstatami. Z hľadiska foriem násilia podľa Krug et al. (2002) je fyzické násilie v intímnych partnerských vzťahoch často sprevádzané psychologickým násilím a v tretine až polovici prípadov sexuálnym násilím. Väčšina žien, ktoré boli terčom fyzickej agresie, vo všeobecnosti nezažívali násilie jednorazovo — 60 % žien bolo za posledný rok napadnutých viac než jedenkrát. UN (2015) uvádza, že miera výskytu psychologického násilia v živote žien v európskych krajinách bola vo väčšine krajín viac ako 40 %. Výskyt psychologického násilia zahŕňa emocionálne zneužívanie a kontrolujúce správanie (Ondrušková a kol. 2020 Davies, Lion 2014). Taktiež Durfee (2018) uvádza, že psychická forma agresie je vo všeobecnosti najčastejšou formou násilia v IVP v USA. Fyzické násilie zo strany partnera sa často stupňuje, dochádza k nemu čoraz častejšie a je čoraz brutálnejšie. Súčasťou scenára fyzického násilia býva často vyvolávanie strachu (Dvořáčková 2017 In Pružinská a kol. 2020). Nie menej zastúpenou formou násilia v IPV sú aj rôzne prejavy ekonomického či sociálneho násilia voči žene, ktoré môžu významne ovplyvňovať jej rozhodnutie vo vzťahu zotrvať. „Ekonomické násilie je častou formou ujmy, ktorú ženy zažívajú a je významnou súčasťou širokého systému taktík, ktoré zneužívajúci muži používajú na získanie moci a udržanie kontroly nad svojimi partnerkami. Sociálne násilie je správanie, ktoré má za cieľ izolovať ženu od jej okolia a vonkajšej podpory a pomoci. Cieľom násilného partnera je získať absolútnu kontrolu nad konaním a životom ženy, zabrániť jej, aby druhým ľuďom hovorila o násilí, ktoré zažíva, získala informácie, získala väčšiu mieru autonómie a širšie možnosti na riešenie problému násilia a zabrániť jej v odchode z násilného vzťahu“ (Pružinská a kol. 2020: 13).

Čírtková (2020) píše, že v rámci IPV ide o asymetrický vzťah medzi partnermi. Dynamiku spolunažívania a samotného násilia utvára kruh moci a kontroly. Tento kruh zahŕňa kontrolujúce správanie muža voči žene, ktoré sa typicky prejavuje ako: obmedzovanie kontaktu s rodinou, priateľmi, sociálnou izoláciou, kontrola všetkých kontaktov, zákaz vychádzania, obmedzovanie sebarealizácie, vyžadovanie detailných informácií o pohybe a aktivitách ženy. K prejavom moci patria: incidenty s fyzickým alebo sexuálnym násilným, verbálne dehtanie, zastrasovanie, vyhrážanie, nútenie k určitej činnosti, poškodzovanie vecí, ponižovanie, manipulácie, ekonomické zneužívanie.

„Na ženy, ktoré zažili násilie v intímnych partnerských vzťahoch, vplývajú mnohé faktory, na základe ktorých volia svoje stratégie zamerané na minimalizovanie násilia“ (Lessner Lištiaková 2020: 224). Výhradné skúmanie rozhodnutia ženy len o zotrvaní alebo o odchode zo zneužívajúceho vzťahu neberie do úvahy kognitívne posuny ženy, ktoré sa týkajú samej seba, vzťahov a zneužívajúceho partnera, ktoré môžu byť presnejšie pochopené skúmaním dynamiky procesu zmeny a faktorov, ktoré ho významne ovplyvňujú. Viacerí autori sa zameriavajú na skúmanie potreby vnímať odchod zo zneužívajúceho vzťahu ako komplexný proces zahŕňajúci mnohopočetné rozhodnutia a činy v priebehu času (Malíková 2019). Podľa Juhásovej, Pavelovej a Morávkovej (2021) ženy zažívajúce násilie prechádzajú viacerými štá-



diami. V partnerskom násilí zo začiatku nevidujú problém. Obviňujú skôr seba, podceňujú vážnosť situácie. Postupne uvedomujú negatívne emócie, ktoré prežívajú a rozmýšľajú, ako si vybudovať sociálnu a emočnú podporu a finančné zaistenie, aby mohli vzťah ukončiť. Tieto fázy môžu trvať rôzne dlho, môžu byť cyklické a pre ženu náročné. Keď sa žena následne dostane do prípravného štádia, má zámer zmenu uskutočniť.

Malíková (2019) píše aj o násilí po odchode ženy od zneužívajúceho partnera, ktoré môže o. i. zahŕňať ekonomické zneužívanie, ktoré je počas obdobia separácie a následne po separácii často používanou taktikou na kontrolu partneriek. Ekonomické zneužívanie môže mať v tomto období podobu strachu z nedostatku financií a finančná neistota môžu viesť ženy k tomu, že v násilnom vzťahu zostanú alebo sa doňho vrátia. Páchatelia veľmi často pokračujú vo vzorcoch násillia aj po tom, ako ženy odídu. Tiež veľmi často používajú všetky možné prostriedky na znovuzískanie kontroly nad vzťahom alebo na pomstu za odchod.

METÓDY, ZBER DÁT A ICH ANALÝZA

Hlavným cieľom nášho výskumu, ktorý sa realizoval vďaka *Agentúre na podporu výskumu a vývoja — APVV-16-0422* bolo identifikovať a kategorizovať stratégie, ktoré ženy používajú na prevenciu, zmiernenie a zastavenie násillia v párových vzťahoch a faktory, ktoré ovplyvňujú výber týchto stratégií. V rámci celého projektu boli stanovené viaceré čiastkové ciele, ktoré smerovali k porozumeniu dynamiky rozhodovania žien pri uplatňovaní rôznych stratégií a identifikovaní tzv. bodov zlomu (turning points), pre ktoré je typická zmena vo využívaní určitých typov stratégií, predovšetkým posun od súkromných k verejným stratégiám. V rámci nášho príspevku sme sa konkrétne zamerali na cieľ, ktorým bolo identifikovať vplyv situačných faktorov na zmenu stratégií na úrovni rozhodovania žien a ich analýza. Sústredili sme sa na tie faktory, ktoré sa spolupodieľali na zmene stratégií v rozhodovaní žien.

V časti metód sme bližšie popísali výskumnú vzorku, zvolenú metódu skúmania a spôsob analýzy získaných dát. Na našom výskume participovalo 44 žien. Oslovili sme ich prostredníctvom organizácií, ktoré poskytujú špecializované služby ženám, ktoré zažívajú násillie v intímnych partnerských vzťahoch. Podmienkou pre oslovenie ženy a jej zaradenie do výskumného súboru bolo, aby žena bola minimálne dva roky po začatí spolupráce s organizáciou. Dôvodom bolo zamedziť, aby boli ženy procedúrou výskumu sekundárne viktimizované, alebo opakovane traumatizované. Je potrebné zároveň reflektovať, že takto úzko špecifikovaná výskumná vzorka nesie so sebou otázku možnosti generalizovania výsledkov. Rizikom sa môže javiť vzťah k výsledkom, nakoľko dáta boli zbierané len od žien, ktoré už dlhšiu dobu spolupracujú s pomáhajúcimi organizáciami, čo mohlo do istej miery ovplyvniť získané dáta. Výskum sa realizoval v období od júl 2017 — december 2021. v spolupráci s vybranými mimovládnyimi organizáciami na Slovensku. Odborníčky Ondrušková a Smitková (2020) podieľajúce sa na výskume v rámci projektu uvádzajú, že dáta boli získané pomocou anamnestického dotazníka a semištruktúrovaného interview. Bola zabezpečená prísna anonymita, aby nebolo ohrozené bezpečie žien. Etické pravidlá pre získavanie a spracovanie dát k ochrane klientok a eticky citlivému zaob-



chádzaniu s dátami, boli formulované v informovanom súhlase špecifikovanom pre účastníčky, pracovníčky organizácií a výskumníčky a výskumníkov, ktoré podpísali osobne všetky strany. Zber dát realizovali odborné pracovníčky organizácií, ktoré boli zaškolené v metodológii výskumu a dostali k dispozícii metodické pokyny k vyplneniu anamnestického dotazníka a realizovaniu interview. Anamnestický dotazník pozostával z otázok ohľadom demografických dát: vek, veľkosť sídla bydliska (aktuálneho, aj v dobe trvania vzťahu), zmeny bydliska, pobyt v bezpečnom ženskom dome rodinný stav, vzdelanie, zamestnanie, počet a vek detí. Semištruktúrované interview tvorila 6 základných otvorených otázok smerujúcich k zisteniu skúseností a správania žien v situáciách násilia, násilnom vzťahu samotnom a podporných, pomáhajúcich alebo iných krokoch aktérov neformálneho a formálneho okolia. Interview bolo prepísané a následne prebehla analýza textu prostredníctvom metódy kvalitatívnej tematickej analýzy v programe ATLAS.ti 8 a MS Excel 2013. V kontexte s profesijnou etikou a vzhľadom k citlivosti danej problematiky vo výsledkoch práce neuvádzame konkrétne údaje (v zmysle osobných údajov alebo údajov o neziskovej organizácii).

VÝSLEDKY

Pri spracovaní výsledkov sme sa v rámci nášho príspevku sústredili na situačné faktory, ktoré vplývali na zmenu stratégií na úrovni rozhodovania žien. V rámci celého výskumu sme skúmali tieto situačné faktory: Deti ako faktor v dynamike násilia a používania stratégií na zmiernenie a zastavenie násilia v IPV, Muž ako faktor ovplyvňujúci stratégie žien v IPV a úloha sociálnych faktorov (formálne a neformálne okolie). Vzhľadom k rozsiahlosti výskumu sme v našom článku identifikovali a analyzovali výsledky týkajúce sa konania muža vo vzťahu k žene. Išlo o zhluk faktorov, ktoré mali podobný charakter a vyústili do určitého bodu zlomu u ženy. Tieto faktory mohli byť podporného alebo naopak brzdiaceho charakteru. Uvedenou optikou sme analyzovali získané dáta v rámci jednotlivých oblastí faktorov. Uvádzame ich prehľadné spracovanie v tabuľke. Vytvorili sme tri hlavné kategórie, ktoré sa v jednotlivých výpovediach žien opakovali najčastejšie. Správanie muža najviac ženy uvádzali v súvislosti: s povahou násilia — intenzitou namierenou voči nim, s rôznymi formami jeho výskytu a poslednou identifikovanou kategóriou bolo ostatné — iné konanie muža v ich partnerskom vzťahu.

Sme si vedomí toho, že k podloženiu výsledkov výskumu je vhodné uvádzať konkrétne výpovede participantiek výskumu. Avšak vzhľadom k citlivosti skúmanej problematiky a k zachovaniu úplnej anonymity, ktorú sme participantkám prisľúbili nie je vhodné a žiadúce tieto výpovede uvádzať.



POVAHA NÁSILIA	Intenzita	
	↓ Brzdíacie zmenu	↑ Podporujúce zmenu
	Upokojenie situácie — sľuby Zmiernenie násilia Stupňovanie násilia, agresie	Hrozba zabitím Stupňovanie násilia Eskalácia násilia Stupňovanie intenzity Stupňovanie dĺžky a častosti
	Špecifická	
	↓ Brzdíacie zmenu	↑ Podporujúce zmenu
	Moc muža nad ženou Ataky bez svedkov Navodenie strachu Sebalútosť muža	Vzrastanie agresie Každodenné násilie Nárast moci a kontroly
FORMY NÁSILIA	Na žene	
	↓ Brzdíacie zmenu	↑ Podporujúce zmenu
	Vydieranie cez financie Vyhrážky bitkou, vyhrážky sebadeštrukciou Zastrašovanie, hrozby Psychický nátlak Kontrola, vypočúvanie Spochybňovanie ženy Obmedzenie soc. kontaktu Izolácia od rodiny, kamarátov Klamstvá muža pred druhými Manipulácia, Prehováranie ženy Vývolávanie pocitov viny u ženy Očierňovanie ženy Vydieranie cez deti Ponižovanie pred druhými Krik muža Vynucovanie nekonečných rozhovorov Hrozba nožom	Opakované znásilnenia Sociálna izolácia — prekročenie hranice Neumožňovanie chodenia do práce Zamykanie dverí Vážne zranenia ženy Siahnutie na integritu ženy Útok muža
	Na druhých	
	↓ Brzdíacie zmenu	↑ Podporujúce zmenu
	Manipulácia detí, okolia Obťažovanie psychologičky Ovplyvňovanie detí proti matke Psychické násilie cez deti Krik na dieťa	Ohrozovanie ženinej matky Násilie na deťoch Deti svedkami násilia Únos dieťaťa Strach detí
INÉ KONANIE MUŽA	↓ Brzdíacie zmenu	↑ Podporujúce zmenu
	Odmietnutie psychologickéj pomoci deťom Lutovanie svojho konania Sľuby Ospravedľňovanie Odprosovanie Vymýšľanie, zapieranie Vyznávanie lásky žene Trestné oznámenie na manželku Nespolupráca s poradňou Stupňovanie pitia alkoholu Bránenie žene v privolaní polície	Stupňovanie opitosti Strata hygienických návykov Porušenie súdneho zákazu Nedôvera tomu, že žena odíde

Konanie muža vo vzťahu k žene



Zistili sme, že povaha násilia, ktorá najviac vplývala na zmenu stratégií na úrovni rozhodovania žien súvisela so stupňovaním intenzity, frekvencie a dĺžky páchaného násilia. Sledujúc zmeny stratégií žien sme subkategórie rozdelili na podporné a brzdiace zmenu v ich rozhodovaní. V súvislosti s intenzitou násilia to, čo podporovalo zmenu bolo: stupňovanie intenzity a častosti násilia. Ženy motivovalo k zmene vzrastanie agresie muža, ktorá viedla k zvyšovaniu brutálnosti útokov a vyeskalovanie násilia zo strany muža, kedy prichádzalo k vážnym zraneniam až ohrozovaniu na živote. Násilie v súvislosti s intenzitou prerastalo až do každodennosti a bolo dlhodobé. Ženy uvádzali, že predtým než sa rozhodli situáciu riešiť, bývalo násilie zo strany muža na dennom poriadku, v noci sa báli zaspáť, aby im muž niečo neurobil. Zároveň však strach ženy v súvislosti so stupňovaním agresie a násilného správania sa muža bolo niekedy aj brzdiacim faktorom. A tiež sme pozorovali, že práve, ak boli tieto faktory na začiatku brzdiace sa postupne zmenili na podporujúce zmenu. Ďalšie faktory brzdiace zmenu boli najmä situácie, kedy prichádzalo k zmierneniu násilia, kedy prišlo k upokojeniu situácie vo vzťahu a sľuby muža.

Povaha násilia vo výsledkoch nášho výskumu bola spojená aj s určitými špecifikami, ktoré sme uviedli ako subkategóriu. Všetky ženy uvádzali, že muž mal nad nimi veľkú moc, ataky na ženu realizoval zámerné bez svedkov, v žene vyvolával strach a zároveň následne prejavoval sebaľútosť. Tieto faktory boli brzdiacimi. Extrémny nárast agresie u muža a nárast moci a kontroly smerujúci k silnej sociálnej izolácii prešli do faktorov podporujúcich zmenu. Ženy v súvislosti s násilným správaním muža popisovali rôzne formy násilia. K najčastejším formám páchaného násilia patrilo najmä psychické násilie, a to rôzne druhy: vydieranie, vyhrážanie, psychický tlak, kontrola, spochybňovanie ženy, manipulácie, prehováranie, ponižovanie. Práve táto psychická forma násilia brzdila zmenu u ženy a viedla u nej k spochybňovaniu samej seba, k strachu na základe vyhrážok bitkou, či odstrihnutiu od financií zároveň aj vyhrážaniu sa muža vlastnou sebadeštrukciou a zvalovanie viny za všetko na ženu.

Okrem psychického násilia sa vyskytovalo veľmi často fyzické násilie v rôznych podobách. Išlo napr. o: sácanie, facky, fyzické útoky, bitka, kopance, hrozba nožom, ničenie vecí. Ženy pri rozhovoroch uvádzali aj všetky ostatné druhy násilia, ako: ekonomické, sexuálne, sociálne a to v priamej i nepriamej forme. Faktory, ktoré u ženy podporovali zmenu bola už spomínaná narastajúca sociálna izolácia, ktorá prekročila všetky hranice. Žena bola natoľko izolovaná a obmedzovaná, že nemohla ani chodiť do práce, muž zamykal dvere, zobral žene notebook, zničil telefón, bránil akémukolvek kontaktu s okolím. Týmto spôsobom muž zasahoval do integrity ženy. V konaní muža ženy uvádzali, že páchal násilie aj na iných. Najčastejšie išlo o manipuláciu detí a tiež o psychické násilie cez deti namierené voči žene. Často sa vyskytoval krik na deti. Tieto faktory boli brzdiace. Ak muž páchal násilie priamo na deťoch alebo blízkych ľuďoch, u ženy tieto faktory pôsobili postupne ako podporné. Taktiež v prípade závažnosti, ak muž napr. dieťa uniesol alebo deťom spôsoboval dlhodobý strach.

Pri spracovaní výsledkov sme identifikovali ešte aj iné konanie muža. Týka sa ďalších rôznych spomínaných faktorov v súvislosti s mužovým správaním. Ženu brzdilo k zmene stratégií na úrovni rozhodovania sa, keď muž nechcel dobrovoľne spolupracovať so psychológom alebo poradňou. Taktiež obdobia, keď muž po spáchanom násilí ľutoval svoje konanie, sľuboval, že už sa to nebude opakovať, ospravedlňoval sa a odprosieval ženu. Vyskytli sa tiež prípady, keď muž podal trestné oznámenie na

ženu a často si vymýšľal a zapieral čo sa v skutočnosti stalo. Ženu naopak podporilo k zmene, keď sa mužove pitie alkoholu a opitost veľmi vystupňovali, stratil hygienické návyky a porušoval stanovené súdne zákazy. Zaujímavé bolo, že v niektorých prípadoch ženu podporovalo práve to, že muž ju opakovane podceňoval, neveril, že by dokázala niečo proti nemu spraviť, alebo odísť od neho.



DISKUSIA

V analýze výsledkov a diskusii sme sa zamerali na intenzitu násilia a jej zmeny, ktoré vyplývajú z našich zistení. S intenzitou páchaného násilia a jej striedaním býva popisovaný kruh násilia. Kedy prvú fázu nazýva Durfee (2018) „budovanie napätia“, v tomto období sa ženy cítia akoby „chodili po vaječných škrupinách“, vzrastá násilníckove napätia a frustrácia. Muž môže byť viac kontrolujúci a ohrozujúci, žena sa skôr sťahuje do seba. V druhej fáze dochádza k „akútnemu incidentu násilia“. Po tomto incidente nasleduje fáza „láskyplnej lútosti“ alebo „medových týždňov“, kde násilník sľúbi, že sa zmení a môže ženu zahrnúť darmi alebo láskyplnou pozornosťou. Ženy potom môžu veriť mužovi. Postupne sa vzťah vracia do prvej fázy a vo vzťahu opäť narastá napätie. V tejto súvislosti Goodman a kol. (2003) skúmali stratégie, ktoré ženy používajú na predchádzanie, zmiernenie alebo zastavenie násilia v intímnych partnerských vzťahoch a faktory, ktoré ovplyvňujú výber stratégií a ktoré stratégie sú najefektívnejšie. Zaoberali sa otázkou, či je zvyšovanie úrovne násilia spojené s konkrétnymi modelmi využívania stratégie. Zistili, že s výraznejším násilím súviselo aj zvýšenie využívania stratégií v každej kategórii, dokonca aj v tých, ktoré by sa na prvý pohľad mohli javiť ako opačné (napr. upokojujúce a vzdorujúce). Táto štúdia dokazuje, že ženy môžu so zvyšovaním závažnosti násilia častejšie využívať zmierenie a odpor. Toto zistenie, podporuje teóriu preživších Gondolfa a Fishera (1988) — že keď ženy čelia stupňovaniu úrovne násilia, sú v boji proti nemu vytrvalejšie. Je to tiež v súlade s Molmovou (1997) teóriou sociálnej sily, ktorá predpovedá, že väčšia právomoc potrestať a väčšia pravdepodobnosť potrestania vedú k väčšej zhode a väčšiemu odporu. Zdá sa, že čím viac násilia ženy znášajú, tým širšie uplatňujú svoje strategické zásahy. Tiež zintenzívňujú svoje úsilie v širokom spektre svojho súkromného a verejného poľa, konfrontačných aj nekonfrontačných, upokojujúcich aj vzdorujúcich stratégií.

Ako sme už spomenuli, ženy uvádzali viaceré formy násilia, ktorému boli vystavované. Prevládalo najmä psychické a následne fyzické násilie zo strany muža. Často využívanými taktikami zo strany muža, ktorým bývajú ženy vystavené sú aj kontrolné taktiky a zahrňajú: odopieranie základných životných potrieb, branie financií (54 %), monitorovanie ich času a pohybu (85 %) zo strany muža, postupne sa môžu rozšíriť na pravidlá a povinnosti v rámci rodových stereotypov — žena ako manželka, matka a ženy v domácnosti (Stark 2018). Podľa Ondruškovej a kol. (2020: 66) sa „psychické násilie vyskytuje vo väčšej miere ako fyzické a sexuálne násilie. V Európe je to v priemere u 43 % a na Slovensku u 47 % žien“. Podľa Stark 2018 (In Renzetti at all. 2018) viac ako 95 % násilia v partnerských vzťahoch je bez zranení a je alarmujúcou chybou, ak polícia, súdy alebo zdravotníctvo čakajú, pokým k zraneniu nepríde. „Násilníci využívajú všetky možné formy násilia a rôzne ich kombinujú“ (Čírtková 2020: 18).



Inšpirujúcim je aj článok Liang et al. (2005), ktorý navrhuje koncepčný rámec na pochopenie procesov hľadania pomoci medzi osobami, ktoré prežili násilie zo strany intímneho partnera. Diskutujú o individuálnych, interpersonálnych a sociokultúrnych faktoroch, ktoré ovplyvňujú rozhodovanie žien v jednotlivých fázach, a sú ilustrované na príkladoch prípadov. Chceme tým poukázať na to, že nami analyzované konanie muža v rámci situačných faktorov je len čiastkovým zistením v rámci viacerých faktorov, ktoré vplývajú na výber a používanie stratégií na zmiernenie a zastavenie násilia v IPV.

ZÁVER

V našom príspevku sme sa zamerali na násilie páchané na ženách v intímnych partnerských vzťahoch, ktoré považujeme za celospoločenský problém. Sústredili sme sa na vplyv situačných faktorov, ktoré sa spolupodieľali na zmene stratégií v rozhodovaní žien. Ukázalo sa, že zo stratégií brzdiacich zmenu sa neskôr stávajú stratégie podporujúce zmenu. Išlo o zhluk faktorov, ktoré mali podobný charakter a vyústili do bodu zlomu/obratu u ženy. To boli rôzne významné incidenty násilia, okolnosti, ktoré menia, ako žena vníma násilie, svoj vzťah, aj to, ako chce reagovať (Chang et al., 2006). Odchod z násilného vzťahu má u žien rôznu dynamiku, nie je vždy lineárny a je ovplyvnený množstvom faktorov. Zložitost' a dynamickú povahu procesu odchodu zo zneužívajúceho vzťahu dokumentuje výskum Enander a Holmber (2008), ktorí zistili, že proces odchodu žien sa uskutočňuje v troch prekrývajúcich sa fázach: fyzický proces rozpadu, ktorý zahŕňa konanie, emocionálny proces oslobodenia a nakoniec kognitívny proces, v ktorom ženy dospejú k porozumeniu súvislostí opustenia zneužívajúceho vzťahu. Podľa Pinnewala, 2009 (In Pružinská a kol. 2020) napriek pretrvávajúcim mylným presvedčeniam tak u odbornej, ako aj u laickej verejnosti, väčšina žien zo zneužívajúcich vzťahov napokon odíde. Väčšina žien, ktoré odídu, tak urobia po niekoľkých rokoch eskalujúceho vážneho násilia. Ak sa do týchto vzťahov vrátia (aj keď len dočasne), deje sa tak často z dôvodu spoločenského tlaku, ekonomickej závislosti, neschopnosti podporovať svoje deti, stigmy a nedostatku sociálnej podpory. V našich výskumných zisteniach sa ukázalo, že ženy v násilnom vzťahu uplatňujú rôzne postupy a stratégie, ktoré nevedú k zastaveniu násilia bez posilňujúcej podpory vonkajšieho prostredia, zvyšovania odbornosti a pripravenosti pomáhajúcich subjektov. Vzhľadom na komplikovanú povahu vzťahov, v ktorých dochádza k násiliu, je na zvládnutie problému potrebná intervencia viacerých profesií — sociálneho pracovníka s kvalitnou odbornou prípravou, vedomosťami o policajných a právnych možnostiach ženy, nevynímajúc.

Podakovanie:

Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy číslo: APVV-16-0422 („Stratégie žien na predchádzanie, zmiernenie a zastavenie násilia v blízkych vzťahoch“).

POUŽITÉ ZDROJE

- Čírtková Ludmila. *Domáci násilí: Nebezpečné rodinné vzťahy ve 21. století*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2020. 307 s. ISBN 978-80-7380-806-8.
- Davies Jill — Lyon Eleanor. *Domestic violence advocacy: Complex lives/ Difficult choices*. 2 ed. California: SAGE. 2014. 337 p. ISBN 978-1-4522-4120-3.
- Durfee Alesha. Intimate partner violence. In: *Sourcebook on VIOLENCE AGAINST WOMEN*. Third Edition. California: SAGE. 2018. s. 109–134. ISBN 978-1-4833-7810-7.
- Enander Viveka, Holmberg Carin. Why does she Leave? The leaving process(es) of battered women. In: *Health Care for Women*. Taylor and Francis online. 2008. vol. 29, no. 3. p. 200–226. ISSN 1096-4665. [online]. [cit. 2022-04-25]. Available from: <<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/07399330801913802?scroll=top&needAccess=true>>.
- Goodman Lisa. et all. The Intimate Partner Violence Strategies Index. In: *Violence Against Women*. 2003. vol. 9, no. 2. p. 163–186. ISSN 1077-8012.
- Chang Judy C., et al. Understanding behavior change for women experiencing intimate partner violence: Mapping the ups and downs using the stages of change. In: *Patient and Educational Counseling*. 2006. vol. 62, no. 3. p. 330–339. [online]. [cit. 2022-04-25]. Available from: <<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S073839910600190X?via%3Dihub>>.
- Inštitút pre výskum práce a rodiny. *Štandardy komplexnej podpory a ochrany žien zažívajúcich násilie*. [online]. Bratislava: Inštitút pre výskum práce a rodiny, 2015. 153 s. [cit. 2021-06-10]. Dostupné na internete: <https://www.zastavmenasilie.gov.sk/resources/data/PEN2_standardy_final_pre-OKP.pdf>.
- Juhássová Andrea — Pavelová Luba — Morávková Silvia. Stratégie žien v kontexte dynamiky násillia v partnerských vzťahoch. In: *Logos polytechnikos*. [online]. Jihlava: Vysoká škola polytechnická. 2021. č. 2, roč. 12. s. 182–195. ISSN 2464-7551. [cit. 2022-02-22]. Dostupné na internete: <<https://www.vspj.cz/vyzkum-a-projekty/casopisy-vspj/logos-polytechnikos>>.
- Lessner Lištiaková Ivana. Kreatívne formy psychosociálnej edukácie v práci so ženami, ktoré zažili násilie v partnerských vzťahoch. In: *Kreatívne vzdelávanie*. [online]. 1. vyd. PdF UK: Bratislava, 2020. s. 224–231. ISBN 978-80-223-5011-2. [cit. 2021-09-13]. Dostupné na internete: <https://konferencia.kreativnevzdelavanie.sk/wpcontent/uploads/2020/10/Zbornik_CREA2020.pdf>.
- Liang, Belle et al. A Theoretical Framework for Understanding Help-Seeking Processes among Survivors of Intimate Partner Violence. In: *American Journal of Community Psychology*. [online]. 2005. vol. 36, no. 1–2. p. 71–84. [cit. 2022-04-25]. Dostupné na internete: <<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1007/s10464-005-6233-6>>.
- Malíková Daša. Ukončenie násillného vzťahu a riziká pri odchode od zneužívajúceho partnera. In: *Logos Polytechnikos*. [online]. Jihlava: Vysoká škola polytechnická Jihlava. 2019. č. 2, roč. 10. s. 120–130. ISSN 2464-7551. [cit. 2021-09-13]. Dostupné na internete: <<https://www.vspj.cz/vyzkum-a-projekty/casopisy-vspj/logos-polytechnikos>>.
- Ondrušková Elena a kol.. *Násilie na ženách v intímnych partnerských vzťahoch I. Teórie, sociálny a právny kontext, štatistiky*. Nitra: REA, 2020. 70 s. ISBN 978-80-973648-1-6.
- Ondrušková Elena — Smitková Hana. Podpora a pomoc ženám zažívajúcim násilie v párových vzťahoch. Komunitná perspektíva. In: *Proceedings from 7th Conference of Community Psychology in Slovakia 2020 30th November — 1st December 2020*. Bratislava: Institute of Applied Psychology. Faculty of Social and Economic Sciences. Comenius University in Bratislava. 2020. s. 103–120. ISBN 978-80-223-5034-1.
- Prochaska James O. — DiClemente Carlo C. *The Transtheoretical Approach: Crossing Traditional Boundaries of Therapy*. 1st ed. Homewood, IL: Dow Jones — Irwin, 1984. 193 p. ISBN 087094438X.



Pružinská Jana a kol. *Násilie na ženách v intímnych partnerských vzťahoch II. Pomoc a podpora*. Nitra: REA, 2020. 88 s. ISBN 978-80-973648-2-3.

Stark Evan. Current Controversies: Coercive Control. In: *Sourcebook on VIOLENCE AGAINST WOMEN*. Third Edition. California: SAGE. 2018. s. 26–27. ISBN 978-1-4833-7810-7.

Stoever Jane K. Transforming Domestic Violence Representation. In: *Kentucky Law Journal. Legal Studies Research Paper Series*. [online]. University of California: Irvine. 2013. no. 2013-150. [cit. 2022-04-25]. Available from: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2348398>.

UCU. Gender based violence. [online]. London: University and College Union, 2017. 6 p. [cit. 2021-05-24]. Dostupné na internete:

<https://www.ucu.org.uk/media/8820/Gender-based-violence/pdf/Gender_based_violence.pdf>.

Velicer Wayne F. et al. Smoking cessation and stress management: Applications of the Transtheoretical Model of behavior change. In: *Homeostasis in Health and Disease: International Journal Devoted to Integrative Brain Functions and Homeostatic Systems*. [online]. Oxford: Distributed by Pergamon Press. 1998. vol. 38, no. 5. p. 216–233. ISSN 0960-7560. [cit. 2022-04-25]. Available from: <https://www.researchgate.net/publication/232550193_Smoking_cessation_and_stress_management_Applications_of_the_Transtheoretical_Model_of_behavior_change>.

Silvia Morávková

BUDÚCNOSŤ, n.o.

Wilsonovo nábrežie 82, 949 01 Nitra

silvika.moravkova@gmail.com

https://www.researchgate.net/profile/Silvia_Moravkova

<https://orcid.org/0000-0002-6710-3149>

Petra Balážiová

BUDÚCNOSŤ, n.o.

Wilsonovo nábrežie 82, 949 01 Nitra

balaziovap@gmail.com